

DE
NIEUWE
PHILHARMONIE

Zaterdag 3 november 2018
TivoliVredenburg - Hertz - 20.00 uur

NATIONAAL ALLERZIELEN CONCERT

NIEUWE PHILHARMONIE UTRECHT

Johannes Leertouwer, dirigent
Alex Potter, altus
Joke van Leeuwen, tekst en voordracht

Requiem (gregoriaans)

Jan Dismas Zelenka 1679-1745
Lamentationes Jeremiae Propheta (klaagzangen van de
profeet Jeremia, gecomponeerd voor Aswoensdag)

Voordracht Joke van Leeuwen

Johann Sebastian Bach 1685-1750
Concert voor hobo, viool en strijkers in c, BWV 1060R

Voordracht Joke van Leeuwen

Antonio Vivaldi 1678-1741
Sonata a Quattro, 'Al Santo Sepolcro'
(sonate bij het Heilige Graf), voor strijkorkest in Es RV 130
Largo molto; Allegro ma poco

Voordracht Joke van Leeuwen

Johann Sebastian Bach
Mit Fried und Freud ich fahr dahin, koraalmelodie

Uit cantate: Ich habe genug, BWV 82
Aria: *Ich habe genug*

Pauze

Johann Georg Pisendel 1687-1755
Sonate voor orkest in c J.III.2b
Largo; Allegro

Voordracht Joke van Leeuwen

Antonio Vivaldi
Stabat Mater RV 621

Voordracht Joke van Leeuwen

Johann Sebastian Bach

Uit cantate: O Ewigkeit, du Donnerwort, BWV 60

Aria: *Es ist genug*

Dit concert wordt mede mogelijk gemaakt door

Tap DELA

Allerzielen 2018

Van oudsher is Allerzielen een dag in de katholieke traditie waarop de overledenen herdacht worden en een requiemmis wordt opgedragen. In de laatste jaren zien we dat ook veel niet-kerkelijke mensen met Allerzielen, op of rond 2 november, willen stilstaan bij hun dierbare doden. De Nieuwe Philharmonie Utrecht streeft ernaar om een deel van de jaarplanning zo in te richten dat deze aansluit bij de momenten waarop het publiek een natuurlijke behoefte heeft aan een muzikaal evenement. Zo voeren wij elk jaar in de weken voor Kerst de *Messiah* van Händel uit en zijn er onze jaarlijkse uitvoeringen van de *Matthäus-Passion*, onder anderen in de Utrechtse Jacobi- en Nicolaïkerk op Goede Vrijdag en Stille Zaterdag. Ook ter gelegenheid van Allerzielen komt de NPU nu met een jaarlijks terugkerend concert; het Nationaal Allerzielen concert. Sinds 2015 voeren we elk jaar rond Allerzielen een geliefd Requiem, *Stabat Mater* of ander geestelijk werk uit dat past bij het herdenken van geliefde doden. Ook nodigen we elk jaar een dichter uit voor een literaire component om het onderwerp voor zo veel mogelijk mensen toegankelijk te maken.

Tekst en muziek

Na de samenwerkingen met Anne Vegter, Bette Westera en Karel Eykman bij de afgelopen edities, hebben we dit jaar het voorrecht om met Joke van Leeuwen samen te mogen werken. Joke heeft uit haar eigen werk een aantal gedichten gekozen en draagt die zelf voor tijdens het concert. Ik heb muziek verzameld die de verschillende gevoelens rond het thema van Allerzielen belicht. Zo horen we in de aria *Ich habe genug* berusting; Zelenka's lamentatie is een bittere klaagzang. In Vivaldi's *Al santo sepolcro* staan we aan het graf, maar in het dubbelconcert voor hobo en viool van Johann Sebastian Bach is geen rechtstreekse link met het onderwerp, behalve dan dat Bachs muziek voor velen gelijk staat aan troost.

In zijn *Stabat Mater* voor alt en strijkers weet Vivaldi met minimale middelen tot de kern door te dringen; in de vertaling van Willem Wilmlink: 'Smart had moeder's hart bevangen'. Samen met Joke van Leeuwen heb ik gewerkt aan afstemming en aansluiting van tekst en muziek. Mocht u de aandrang voelen om te applaudisseren dan zijn we u nog dankbaarder

als u daarmee wacht tot het einde van elke programmahelft; we hebben immers geprobeerd muziek en tekst zodanig af te wisselen dat er één spanningsboog ontstaat.

Ik hoop dat we daarmee ruimte scheppen voor eigen herinneringen en gedachten over leven en dood bij ons publiek, zodat er deze avond aandacht is voor een onderwerp dat in de vaart van het dagelijks leven vaak onderbelicht blijft.

Johannes Leertouwer

Uitgelicht: Vivaldi - Stabat Mater

Wie precies de schrijver is van dit uit 20 stanza's opgebouwde gedicht, is nog altijd niet zeker. Lange tijd is het toegeschreven aan Jacopo da Todi, of Jacopo de Benedetti, een Franciscan uit de dertiende eeuw. De laatste jaren wordt ook wel de naam genoemd van Sint Bonaventura, een Franciscaner kardinaal die in dezelfde tijd leefde. Van alle *Stabat Mater*s (Pergolesi, Haydn, Dvořák, Penderecki o.a.) die in de loop der eeuwen zijn gecomponeerd, is dat van Vivaldi misschien wel de minst bekende. Het is een van Vivaldi's meest ingehouden en een-

Liedteksten

Zelenka - Klaagzang van de profeet Jeremia

Jeruzalem denkt ten tijde van haar nood en haar zwerfend bestaan aan alle kostbaarheden die zij van oudsher bezat. Toen haar volk in handen van haar vijand viel, schoot niemand haar te hulp; de vijanden die haar zagen, lachten om haar ondergang. Haar zware zonden maakten

Johann Sebastian Bach - Ich habe genug

*Ich habe genug, Ich habe den Heiland,
das hoffen der Frommen.
Auf meine begierigen arme genommen; Ich habe genug!*

*Ich hab ihn erblickt,
Mein glaube hat Jesum ans Herze Gedrückt;
Nun wünsch ich, noch heute mit Freuden von hinnen zu scheiden. Ich habe genug!*

Vivaldi - Stabat Mater

*Stabat Mater dolorosa
Juxta Crucem lacrimosa,
Dum pendebat Filius.*

*Cujus animam gementem,
Contristatam et dolentem,
Pertransiit gladius.*

*O quam tristis et afflicta
Fuit illa benedicta
Mater Unigeniti!*

voudige vocale composities. De melodielijn en de versiering is sober gehouden, de klankkleur is donker en de atmosfeer neerslachtig. Ook wat betreft muzikaal materiaal hield Vivaldi het simpel. De muziek van de eerste drie verzen worden herhaald in couplet 4, 5 en 6 en hij gebruikte slechts twee toonsoorten: f-klein en c-klein. Waar bijvoorbeeld Pergolesi twee solostemmen inzet en afwisselend duetten en solozang gebruikt, heeft Vivaldi's *Stabat Mater* maar één solostem en maar weinig afwisselende vormen. Bovendien zette Vivaldi van het gedicht maar tien stanza's op muziek en een Amen. Dat was omdat dit *Stabat Mater* niet was bedoeld om gezongen te worden tijdens een mis, maar tijdens de vespers op de avond van het kerkelijke feest van de Zeven smarten van de Heilige Maagd, of tijdens de vesperdienst van de vrijdag voorafgaand aan Goede Vrijdag. Ook de ontstaansdatum van dit werk is niet zeker. De laatste onderzoeken wijzen uit dat het omstreeks 1711 moet zijn gecomponeerd tijdens Vivaldi's bezoek aan Brescia voor een kerkelijk feest in de Chiesa della Pace.

Jeruzalem tot een voorwerp van spot; wie haar eerden, verachten haar, nu ze haar naaktheid zien. En zij, zij kreunt en wendt zich af. Haar onreinheid kleeft aan de zoom van haar kleed. Dit einde had zij niet voorzien. Ontstellend diep is zij gezonken, er is niemand die haar troost. Heer, zie toch mijn nood, zie hoe de vijand zich verheft.

Het is genoeg, ik heb de Heiland, de hoop van de vromen, in mijn verlangende armen genomen; het is genoeg!

Ik heb hem gezien, in geloof heb ik Jezus aan mijn hart gedrukt; nu verlang ik vandaag nog, met vreugde van hier te gaan.

Naast het kruis, met schreiende ogen
Stond de moeder, diep bewogen
Toen de Zoon te sterven hing,

En haar door het zuchtend harte,
Overstelp't van wee en smarten,
't Zevenvoudig slagzwaard ging.

O hoe droef, hoe vol van rouwe,
Was die zegenrijkste vrouwe,
Moeder van Gods ene Zoon!

*Quae moerebat, et dolebat,
Et tremebat, dum videbat
Nati poenas incliti.*

*Quis est homo, qui non fleret,
Christi Matremsi videret
In tanto supplicio?*

*Quis non posset contristari,
Piam Matrem contemplari
Dolentem cum Filio?*

*Pro peccatis suae gentis
Vidit Jesum in tormentis,
Et flagellis subditum.*

*Vidit suum dulcem natum
Morientem desolatum
Dum emisit spiritum.*

*Eja Mater, fons amoris,
Me sentire vim doloris
Fac, ut tecum lugeam.*

*Fac ut ardeat cor meum
In amando Christum Deum,
Ut sibi complaceam.*

Amen

Johann Sebastian Bach - Es ist genug

*Es ist genug!
So nimm, Herr, meinen Geist
zu Zions Geistern hin;
lös auf das Band, das allgemählich reißt;
befreie diesen Sinn,
der sich nach seinem Gotte sehnet,
der täglich klagt und nächtlich thränet:
Es ist genug!*

*Es ist genug,
wenn nur mein Jesus will.
Er kennet ja mein Herz;
Ich harre sein und halt indessen still,
bis er mir allen Schmerz,
der meine sieche Brust abnaget,
zurück legt und zu mir saget:
Es ist genug!*

Ach, hoe streed zij! ach, hoe kreet zij,
En wat folteringen leed zij,
Bij 't aanschouwen van die hoon!

Wie, die hier niet schreien zoude,
Als hij 't grievend leed aanschouwde,
Dat Maria's ziel verscheurt?

Wie kan, zonder mee te wenen,
Christus' moeder horen stenen,
Nu zij met haar zoon hier treurt?

Voor de zonden van de zijnen
Zag zij Jezus zo in pijnen,
En de wrede geselstraf,
Zag haar lieve Zoon zo lijden,
Heel alleen de doodskamp strijden,
Totdat Hij zijn geest hergaf.

Geef, o Moeder! bron van liefde,
Dat ik voel, wat U zo griefde,
Dat ik met U medeklaag.

Dat mij 't hart ontgloeit van binnen,
In mijn Heer en God te minnen,
Dat ik Hem alleen behaag

Amen

*Es ist genug,
Herr, wenn es dir gefällt,
so spanne mich doch aus.
Mein Jesus kömmt!
Nun gute Nacht, o Welt!
Ich fahr ins Himmelshaus,
ich fahre sicher hin mit Frieden;
Mein feuchter Jammer bleibt darnieden.
Es ist genug!*

(Samengevat): Het is genoeg;
Heer, als het u behaagt,
geef mij dan rust!
Mijn Jezus komt; goede nacht dus, o wereld!
Ik ga naar mijn hemels huis,
ik ga zeker heen in vrede,
Mijn grote ellende blijft hier beneden.
Het is genoeg.

In de afgelopen jaren heeft de **Nieuwe Philharmonie Utrecht** de aandacht op zich weten te vestigen met een aantal zeer goed ontvangen producties. Zo zette het orkest een authentieke Beethoven en Brahms neer, die uitblonden in vitaliteit en expressiviteit. Bijzonder is het invoeren van een jonge traditie: veel concerten sluiten aan bij de momenten waarop het publiek een natuurlijke behoefte heeft aan een muzikaal evenement, zoals Allerzielen of Kerst. Het orkest vindt zijn weg naar podia in concertzalen, kerken maar ook festivals zoals Wonderfeel, waar het aantrad als Wonderfeel Festival Orkest met een Beethoven-drieluik. Het wonder is dat het orkest dit presteert zonder structurele subsidie. Dat komt, zeggen de kenners, door de kwaliteit van de artistieke visie van Johannes Leertouwer en het niveau van de musici die hij aan de NPU weet te binden. Maar ook door het business-model van het orkest dat bewijst dat echt cultureel ondernemerschap bestaat.

Hobo: **Yongcheon Shin, Georg Fritz**

Viool I: **Johannes Leertouwer, Anneke van Haften, Judith Verona**

Viool II: **Annabelle Ferdinand, Helmut Riebl, Nino Natroshvili**

Altviool: **Yoshiko Morita, Sara de Vries**

Cello: **Viola de Hoog, Konstanze Waidosch**

Contrabas: **Richard Myron**

Orgel/klavecimbel: **Mikayel Balyan**

Johannes Leertouwer, violist en dirigent

Na zijn vioolstudie bij Bouw Lemkes in Amsterdam en bij Josef Suk in Wenen en Praag, besloot Johannes Leertouwer zich te verdiepen in de historische uitvoeringspraktijk. Hij werkte als concertmeester bij internationale gespecialiseerde ensembles en orkesten, waaronder Anima Eterna van Jos van Immerseel, en het orkest van de Nederlandse Bach Vereniging. Met deze orkesten trad hij ook als solist op. Sinds 1989 is Johannes Leertouwer als hoofdvak-docent viool verbonden aan het Conservatorium van Amsterdam. Sinds enkele jaren is hij als chef-dirigent verantwoordelijk voor de orkestklas van het conservatorium. Behalve violist is Johannes Leertouwer chef-dirigent en artistiek leider de Nieuwe Philharmonie Utrecht (NPU). Met dit orkest, dat debuteerde in 2009, was hij de afgelopen jaren te horen in een aantal bijzondere programma's. Het orkest musiceert op oude instrumenten, ook in het 19e-eeuwse en vroeg 20e-eeuwse repertoire, besteedt veel aandacht aan educatie en draagt daarmee duidelijk de signatuur van zijn chef-dirigent. Leertouwer volgde directieonderricht bij David Porcelijn en Jorma Panula. Het dirigeren kwam voor hem op een natuurlijke wijze voort uit zijn werk als concertmeester en orkestcoach. De jaarlijkse *Matthäus-Passion* en *Messiah* onder zijn leiding kregen diverse vijfsterren recensies. In september 2018 begon Johannes Leertouwer aan een vier jarig PhD onderzoekstraject aan de Leidse

Universiteit rond de historische uitvoeringspraktijk van de orkestmuziek van Brahms. Het onderzoek zal de komende jaren resulteren in opnames van de vier symfonieën van Brahms door een samenwerking tussen NPU en CvA.

Alex Potter is een veelgevraagd zanger voor 17e- en 18e-eeuwse muziek. Hij werkte samen met dirigenten als Philippe Herreweghe, Thomas Hengelbrock, Lars Ulrik Mortensen, Jos van Veldhoven, Peter Neumann, Paul Goodwin en Frieder Bernius. Naast vele uitvoeringen van werken van Bach en Händel heeft hij een bijzondere interesse in het zingen van minder bekend repertoire in concerten en opnames onder zijn eigen leiding. Alex begon zijn muzikale carrière als koorzanger in Southwark Cathedral en studeerde daarna muziek aan New College, Oxford. Na deze studie richtte hij zich specifiek op het zingen en de barokke uitvoeringspraktijk aan de Schola Cantorum in Basel met Gerd Türk, en volgde lessen bij Evelyn Tubb. Recente benoemenswaardige uitvoeringen zijn onder andere Händels *Joshua* met Stephen Layton en de Holst Singers, Bachs *Johannes-Passion* met Manfred Honeck en de Radio-Sinfonieorchester Stuttgart des SWR, een soloconcert met Weense barokmuziek op het Festival Oude Muziek, Bachs *Hohe Messe* op de Salzburger Festspiele met Collegium 1704 en Václav Luks, en een tour met muziek van Purcell onder leiding van Philippe Herreweghe met Collegium Vocale Gent.

Joke van Leeuwen werd geboren in Den Haag en studeerde Grafische Kunsten aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen en het Hoger Sint Lucas Instituut in Brussel. In Brussel studeerde ze ook Nieuwste Geschiedenis. In 1978 publiceerde ze haar eerste kinderboek en won ze met haar eerste cabaretprogramma alle prijzen op het Camerettenfestival, waarna ze zes jaar in het officiële circuit rondtoerde. Ze schreef en tekende tientallen kinderboeken, die veelvuldig werden vertaald en bekroond. In de jaren negentig kwamen haar eerste dichtbundel (*C. Buddingh'prijs*) en roman voor volwassenen uit. Voor de roman *Feest van het begin* kreeg ze de AKO Literatuurprijs. Met *De Onervarenen* stond ze op de shortlist van de Libris Literatuurprijs. Haar laatste roman *Hier* kwam uit in april 2018. Haar laatste (non-fictie-)boek voor kinderen en andere mensen *Nu is later vroeger* in juni 2018. Joke van Leeuwen stelde haar werk tentoon, onder meer in Museum M in Leuven. Ze schreef ook meermaals voor theater. In 2000 ontving ze de Theo Thijssenprijs voor haar kinderboekenoeuvre. In 2010 de Gouden Ganzenveer voor haar bijdrage aan het geschreven woord, in 2012 de Constantijn Huygensprijs voor haar hele oeuvre en in 2013 de Duitse James Krüss Preis voor haar kinderboekenoeuvre. In 2008 en 2009 was ze stadsdichter van Antwerpen en in 2015 en 2016 was ze Dichter der Nederlanden, in het kader van de herdenking 1815-1830.